

Opetus- ja kulttuuriministeriö
PL 29, 00023 VALTIONEUVOSTO

17/4.1/12
16.1.2013

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto ehdotuksesta valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelmaksi

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) kiittää opetus- ja kulttuuriministeriötä mahdollisuudesta lausua Ehdotus valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi - asiakirjasta. Neuvottelukunta ottaa kantaa sukupuolten väliseen tasa-arvoon.

Varhaiskasvatus

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa toimenpide 2:ssa esitettyä tasa-arvoon ja sukupuolittietoisuuteen liittyvien sisältöjen lisäämistä varhaiskasvatussuunnitelmien perusteisiin ja esiopetuksen opetussuunnitelmaan. Suomessa on toistaiseksi tehty melko vähän tutkimusta varhaiskasvatuksen merkityksestä sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. TANE korostaa *tutkimustiedon merkitystä näiden tavoitteiden saavuttamiseksi*.

Strategian mukaan päivähoiton kasvatukselliset elementit saavat aiempaa suuremman merkityksen, kun varhaiskasvatuksen ja päivähoitopalveluiden lainsäädännön valmistelu, ohjaus ja hallinto siirrettiin vuoden 2013 alusta opetus- ja kulttuuriministeriöön. TANE pitää *varhaiskasvatuksen merkityksen tunnustamista tärkeänä, sillä varhaiskasvatuksella on keskeinen rooli siinä, miten lapsen mielikuva sukupuolista muotoutuu*.

Strategian toimenpiteissä luvataan edistää kiusaamisen vastaista toimintamallia päivähoitossa. TANE korostaa, että *sukupuolten moninaisuuden tunnustaminen on tehokas keino vähentää kiusaamista varhaiskasvatuksesta lähtien*. Kun lapsille opetetaan, että omaa sukupuoltaan voi ilmaista monella eri tavalla tiukkojen normien sijaan, myös kiusaaminen vähenee.

Perusopetus

TANE pitää *hyvänä toimenpiteitä, joita esitetään sukupuolittuneiden käytäntöjen purkamiseksi varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa*. Opinto-ohjaajien sukupuolittainen toiminta on keskeinen segregaaation purkamisessa. TANE pitää erityisen tärkeänä toimenpiteissä esitettyä opinto-ohjaajien sukupuolisensitiivisten opetussisältöjen ja -menetelmien lisäämistä.

Strategiassa on huomioitu, että yhtenäisen peruskoulun mallista huolimatta lasten ja nuorten tiedot, taidot ja oppimisvalmiudet ovat huolestuttavasti eriytyneet. Sukupuoli on yksi tekijä eriytymisen taustalla. TANE

tukee strategian linjausta, jossa luvataan käynnistää opettajankoulutuksen kehittämishanke koulun sukupuolittuneiden käytäntöjen tunnistamiseksi. Opettajankoulutuksen pakollisissa osioissa ei ole tähän mennessä juurikaan käsitelty sukupuolitetietoista kasvatusta ja sukupuolitetietoisesta kasvatuksesta opiskelu on ollut pitkälti vapaaehtoisten kurssien varassa. TANE kannattaa, että *tasa-arvo- ja sukupuolitetietoiset kurssit on tehtävä pakolliseksi osaksi niin opettajan- kuin lastentarhanopettajankoulutustakin sekä opettajien täydennyskoulutusta.*

Strategian mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus käynnistävät kehittämishankkeen perusasteen ja toisen asteen oppilaitosten toiminnallisen tasa-arvosuunnittelun vahvistamiseksi. TANE korostaa, että *opettajien lisäksi myös oppilaat tarvitsevat lisää tietoa, tukea ja ohjausta konkreettisen ja sukupuolten tasa-arvoa tosiasiallisesti edistävän toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman tekemisessä. Koulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskasvatusta tulee vahvistaa.*

Jatko-opintoihin valmistavan opetuksen ja muun toiminnan kehittäminen

TANE esittää, että jatko-opintoihin valmentavien opintojen sisältöihin ja toteuttamiseen sisällytetään aktiiviset segregaaation lieventämistavoitteet siten, että työtöillä ja pojilla on tosiasialliset mahdollisuudet sukupuolirooliodotuksista vapaisiin valintoihin ja suuntautumiseen. Nuoret tekevät nivelvaiheessa tärkeitä valintoja. Siksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että *segregaaation lieventämistavoitteet tulee kirjata selkeästi etenkin nivelvaiheen toimenpiteisiin.*

Lukio ja ammatillinen koulutus

TANE kiittää strategian kirjauksesta, jonka mukaan lukion uusiin opetussuunnitelman perusteisiin kirjataan tasa-arvon aktiivinen edistämistavoite sekä selkeästi määriteltyjä keinoja segregaaation lieventämiseksi. TANE esittää kuitenkin *tasa-arvon aktiivisen edistämisen kirjaamisen velvollisuudeksi - ei pelkästään tavoitteeksi.* Myös ammatillisen koulutuksen ainevalintojen sukupuolittuneisuuteen kiinnitetään strategiassa huomiota.

Lukion ja ammatillisen koulutuksen ainevalinnat ovat - niin kuin strategiassa todetaan - edelleen vahvasti sukupuolittuneita. Ainevalintojen sukupuolittuneisuuteen on pyritty vaikuttamaan erilaisilla kehittämishankkeilla ja niiden tulokset ovat olleet rohkaisevia. Hankkeet osoittavat, että kiinnostuksen kohteisiin on mahdollista vaikuttaa. TANE painottaa, että vaikka kehittämishankkeilla pystytään purkamaan aineiden sukupuolittunutta jakoa, ne eivät ole riittäviä. *Segregaaation purku vaatii jatkuvaa asian tiedostamista sekä aktiivisia toimia sukupuolelle ei-tyypillisten valintojen tukemiseksi.* Kehittämishankkeiden ja toimenpiteiden tuloksia tulee myös levittää ja hyödyntää nykyistä tehokkaammin.

Korkeakoulut

Strategiassa todetaan, että kasvatusala ja sosiaalityö ovat vahvasti naisvaltaisia aloja, eivätkä tähän mennessä toteutetut kehittämistoimet ole lisänneet miesten määrää näillä aloilla. Strategiassa esitetään selvityshenkilön asettamista tehtävänään pohtia, miten kasvatukseen ja sosiaalityöhön liittyvillä koulutusaloilla korkeakoulut voivat lisätä aliedustetun sukupuolen osuutta opiskelijoissa ja valmistuneissa joko antamalla heille lisäpisteitä tai luomalla valintakiintiöt.

Tasa-arvolaki mahdollistaa suunnitelmaan perustuvat väliaikaiset erityistoimet sukupuolten välisen tasa-arvon toteuttamiseksi. Positiiviset erityistoimet edellyttävät, että kohderyhmässä huomattavasti edustettuna oleva sukupuoli on nimenomaan sukupuolensa vuoksi selkeästi heikommassa asemassa. Tasa-

arvovaltuutettu on syksyllä 2012 toimenpideohjelman luonnoksen kuulemisen yhteydessä lausunut, ettei pelkkä toisen sukupuolen aliedustus tietyn alan korkeakouluopiskelijoissa tai hakijoissa oikeuta käyttämään sukupuolesta annettavia lisäpisteitä tai sukupuolikiintiöitä opiskelijavalinnassa, edes väliaikaisena toimenpiteenä.

Tasa-arvovaltuutetun mukaan toisen sukupuolen suosiminen strategiassa esitetyllä tavalla rikkoisi tasa-arvolain syrjinnän kieltoa.

TANE myös ihmettelee, miksi strategiassa otetaan esiin ainoastaan kasvatukseen ja sosiaalialaan liittyvät koulutusalat. Segregaation lieventämisen näkökulmasta olisi tärkeää pohtia kaikkia koulutusaloja joiden sukupuolijakauma on vinoutunut. TANE esittää, että toimenpiteeseen 23 kirjatun sijaan *selvityshenkilö pohtii kaikkien sellaisten opiskelualojen tilannetta, joissa toinen sukupuoli on selkeästi aliedustettu ja että selvityshenkilö esittäisi erilaisia vaihtoehtoja tilanteen muuttamiseksi*. TANE esittää *pääsy- ja soveltuvuuskokeiden kehittämistä siten, että ne tukevat koulutusvalintojen ja työelämän segregaation purkamista*.

Lisäksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää *sukupuolijaoteltua selvitystä kasvatus- ja sosiaalityöhön liittyvien koulutusalojen keskeyttämisen syistä sekä valmistuneiden hakeutumisesta ja pysymisestä alalla*. Selvitys tulee laajentaa koskemaan myös muita aloja, joissa sukupuolijakauma on vino.

Strategiassa tulee tarkastella myös naisten ja miesten etenemistä ja uramahdollisuuksia yliopistoissa. Lehtoreissa ja yliassistentteissa naisia ja miehiä on melkein saman verran, mutta professoreista kolme neljästä on miehiä ja luonnontieteen ja tekniikan aloilla tätäkin useampi.

Sukupuolentutkimuksella on keskeinen rooli tiedon ja asiantuntemuksen tuottamisessa tasa-arvopolitiikan ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen pohjaksi. TANE on ollut toistuvasti huolissaan sukupuolentutkimuksen asemasta eri yliopistoissa. Strategiassa linjataan, että yliopistoilta pyydetään raporttia nais- ja sukupuolentutkimuksen tilanteesta vuonna 2014. TANE esittää, että *yliopistot raportoisivat samalla myös miestutkimuksen asemasta*. Lisäksi TANE esittää, että *raporteissa käsitellään nais-, mies- ja sukupuolentutkimuksen tilanteen kehittymistä usean vuoden ajalta*, esimerkiksi viimeisten viiden vuoden ajalta.

TANE esittää, että *myös miestutkimuksen asemaa tulee vahvistaa yliopistoissa*. Miestutkimus ei ole institutionalisoitunut osaksi akateemista elämää eikä tutkimusalalla ole taloudellisia resursseja. Miehiin liittyvä tasa-arvopoliittinen keskustelu on tuonut esiin miehiä koskevan sukupuolittietoisien tiedon ohuuden Suomessa.

Aikuiskoulutus

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta painottaa, että *toimenpiteitä segregaation purkamiseksi tulee koulutuksellisen tasa-arvon strategiassa käsitellä kaikessa kouluttautumisessa ja kaikilla koulutusasteilla - myös aikuiskoulutuksessa*.

Työelämän muutosten vuoksi yhä useampi joutuu tai haluaa hankkia aikuisiällä uuden tutkinnon tai ammatin. Heikoimmin koulutetuille aikuiskoulutus tarjoaa tärkeän väylän myös työmarkkina-aseman parantamiseen. Työvoimahallinnon toimenpitein voidaan vaikuttaa työelämän segregaatioon ohjaamalla naisia miesvaltaisille tai miehiä vastaavasti naisvaltaisille aloille.

TANE painottaa työnantajien suurta vastuuta henkilöstönsä osaamisen kehittämisessä. *Henkilöstökoulutus tulee suunnitella ja toteuttaa niin, että koulutus edistää sukupuolten tasa-arvoa.* Lisäksi tulee huomioida sukupuolien tasa-arvoiset mahdollisuudet työssä kehittämiseen ja etenemiseen.

Oppilas- ja opiskelijahuolto

TANE painottaa, että *myös oppilas- ja opiskelijahuollon palveluista on tehtävä sukupuolivaikutusten arviointi.* Tyttöjen ja poikien pahoinvointi voi ilmetä eri tavoin. Tilastojen valossa tytöt kärsivät esimerkiksi enemmän masennuksesta ja syömishäiriöistä. Poikien oireilu suuntautuu usein ulospäin väkivaltana tai häiriökäyttäytymisenä. Alla on tutkimustuloksia Tilastokeskuksen julkaisusta Nuori tasa-arvo (2011).

Sukupuolten väliset erot koetussa terveydentilassa ovat selviä. Yläasteikäisistä pojista 14 prosenttia piti vuosina 2008-2009 terveydentilaansa huonona tai keskinkertaisena, kun tytöistä vastaava osuus oli 20 prosenttia. Tytöt raportoivat kokevansa erilaisia oireita selvästi poikia yleisemmin. Pitkäaikaisairaudet ovat yleisempiä ammatillisten oppilaitosten tyttöopiskelijoilla. Tapaturmat puolestaan ovat yleisempiä yläkoulun ja ammatillisten oppilaitosten poikaopiskelijoilla.

15 – 29-vuotiaiden ikäryhmässä nuorten miesten kuolleisuus on noin kolminkertainen verrattuna nuoriin naisiin. Nuorten miesten yleisin kuolinsyy on tapaturma. Myös itsemurha on nuorilla miehillä merkittävä kuolinsyy. Nuoret miehet tekivät vuonna 2009 kolme kertaa useammin itsemurhan kuin nuoret naiset. Nuorilla naisilla yleisin kuolinsyy on sairaus.

Poikien osuus on ollut tyttöjä suurempi kaikissa (0 – 17-vuotiaiden) lastensuojelun nojalla kodin ulkopuolelle sijoitetuissa lasten ja nuorten ikäluokissa. Erot sukupuolten välillä ovat kuitenkin melko pieniä. 2000-luvun alkupuolella tapahtui kuitenkin käänne 15 – 17-vuotiaiden ikäryhmässä. Teini-ikäisten tyttöjen osuus on noussut merkittävästi vuosittain huostaan otetuissa ja kiireellisesti sijoitetuissa nuorissa.

Koulutoimella, perusterveydenhuollolla, sosiaalitoimella ja nuorisotyöllä pitää olla riittävästi resursseja vastata näihin ongelmiin. TANE korostaa *yhteydenpidon tärkeyttä koulujen, terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja nuorisotoimen välillä, jotta nuorten ongelmat havaitaan mahdollisimman ajoissa ja niitä voidaan hoitaa kokonaisvaltaisesti.*

Erityistä tukea ja ohjausta tarvitsevat opiskelijat

Strategiassa todetaan, että tehostetun tuen oppilaista poikia on 65 prosenttia ja erityistä tukea saaneista 69 prosenttia. Erityisopetusta tarvitsevien ja koulupudokkaiden ryhmässä pojat ovat yliedustettuina. TANE esittää, että *syitä poikien ja miesten syrjäytymiseen koulutuksessa tulee selvittää ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin.*

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää lisäksi, että *toimenpiteisiin lisättäisiin erityisopetuksen saamisen varmistaminen valtakunnallisesti.* Näin voidaan vähentää sekä poikien että tyttöjen koulupudokkuutta.

Sukupuolittietoinen työelämä

Strategiassa luvataan käynnistää kansallinen hanke ammatteihin liittyvien sukupuolta koskevien mielikuvien vähentämiseksi. TANE painottaa, että *sukupuolittietoisesta työelämästä saavuttamiseksi tarvitsemme monenlaisia toimia mielikuvien vähentämisen lisäksi.*

Työelämän ja kasvatustalan toimijoiden yhteistyötä tarvitsemme esimerkiksi perheeseen liittyvien sukupuolittuneiden rakenteiden purkamiseksi. TANE:n mukaan vanhempainvapaita olisi uudistettava 6+6+6-mallin mukaiseksi. Toteutuessaan malli parantaisi naisten asemaa työmarkkinoilla ja isien asemaa perheissä. *Myös kasvatuksessa ja koulutuksessa olisi huomioitava, että lapsille ja nuorille opetetaan käsityksiä, joiden mukaan kaikille sukupuolille on hyväksyttävää ja sallittua osallistua sekä hoivaan että työelämään.*

TANE korostaa, että *myös työurien pidentämiseen tähtäävissä toimissa on tehtävä sukupuolivaikutusten arviointi.* Koulutuspaikkojen haussa sekä työelämässä on kiinnitettävä huomiota tyttöjen ja poikien sekä naisten ja miesten koulutukseen ja työmarkkinoille pääsyyn ja pyrittävä ehkäisemään syrjäytymistä.

Strategiassa todetaan, että käynnistettävä kansallinen hanke tekee yhteistyötä myös samapalkkaisuushankkeen kanssa. Samapalkkaisuuden saavuttaminen on tärkeä toimi myös segregaatian purkamisessa, koska tasa-arvoinen palkkaus edistää miesten hakeutumista naisvaltaisille aloille.

Jukka Relander
puheenjohtaja

Hannele Varsa
pääsihteeri